

הלכות ראשי-חדש סימן תכו

(ח) *אֵלָא (ו) *בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת בְּשָׂהוּא מְבֻשָּׁם וּבְגָדָיו נְאֻמִּים: הגה ודוקא אם ליל מוצאי-שבת הוא קדש (ג) *י' בחדש, או ממתינין עד מוצאי-שבת, (ו) אָכַל אם הוא אחר-כך אין ממתינין עד מוצאי-שבת, שְׂמָא יְהִיזו שְׁנֵי לֵילֹת או שְׁלִשָּׁה או אַרְבָּעָה עָנִינִים וְלֹא יֵרָאוּ הַלְבָנָה וַיַּעֲבֹר הַזֶּמֶן, וּבְשִׁמְקֻדְשֵׁינָא אוֹתָהּ בַּחֵל יֵשׁ לְלִבָּשׁ (ו) בְּגָדִים נְאֻמִּים (ת"ח סימן לה). אין מקדשין הַלְבָנָה (ח) *קִדְּשׁ תַּשְׁעָה בָּאָב *וְלֹא (ט) קִדְּשׁ יוֹם־הַכַּפֻּרִים (מהר"ל), ובמוצאי יום־הַכַּפֻּרִים מקדשין אותה דאז שזרין בשבתה.

באר היטב

ומשמע שצריך שתתקנה ספק לא יתחיל לבדו, מ"א. ועין בהשוכה כרר שמואל סימן רמב שכתב דהרואה לבנה סתוף אפסוקלרא או מראה של זכוכית שאין לבדו עליה, ע"ש באר"ך. מה שאין תנשים נהנית לקדש הלבנה אע"פ דהן מקימות כפה מ"ע שהז"ח, מפני שהם גרמו פגם הלבנה, מ"א בשם ש"ת, ע"ש. ועין עוד טעם אחר בשבתי"ץ ע"כ סימן יא. וקמא חב"ב לקדש הלבנה, דש"ל בחשוכה, מ"א. בחדש אחר ארע שלא נראית הלבנה ולא קדש הלבנה באותו חדש וגם רב אחר פאנתי על זה, ואין לו על מה לסתוף, שבת"ץ ע"כ סימן י. ועין סימן חפס ס"ט ט: (ב) *בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, סתם המגיד: כשקדשין הלבנה במו"ש תהיה הצלחה, ובשבתתה לא תוכל לבדו, אותו החדש לא יהיה מצלח, דוק ותשכח, מ"א. ועש"ת ב"ח סימן ט: (ג) *י' בחדש, ויהיו שישארו עוד ה' לילות עד חצי כ"ט י"ב

משנה ברורה

בהג"ת. וכתב בספר מגיד משימים: סימן זה יהיה בדרך, בחדש שמתקרב ברכת הלבנה במוצאי-שבת תמצא הצלחה, ובשבתתה הצלחה, ומהעלם ולא יוכלו לבדו, אותו החדש לא יהיה מצלח, חס ושלום: (ה) אֵלָא בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת, והוא הדין (ו) במוצאי יום־טוב: (ו) אָכַל אם הוא אחר-כך. רוצה לומר, שליל מוצאי-שבת (ו) הוא ליל י"א, אין להקטין, דשקמא תתקנה בעבים או וגם בארבע לילות שאחר-כך. ולפי מה שכתב בסעיף ג בהג"ת, צריך לחשב אם ישארו עוד חמשה לילות עד חצי כ"ט יום י"ב שעות השצ"ג חלקים ממולד: (ז) בְּגָדִים נְאֻמִּים, ובשכ"ו (ו) אין נהגין לדקדק בזה: (ח) קִדְּשׁ תַּשְׁעָה בָּאָב, ושרויין באבלות: (ט) קִדְּשׁ יוֹם־הַכַּפֻּרִים, דגם-בן מאמין מפת

מגנה וכו', הרי בהדיא שצריך להביט בה"ט¹⁸, עד כאן לשונו, ע"ש, סל זה משמע לקאורה דפליג על רש"ל לענין טמא וכו' ובספר פתח"ש. ועל"פ נראה לענין טמא דיותר טוב שלא לבדו בעצמו, ויבדק לעסר שיוציאו בבכיה¹⁹. ואשר במקורו ברא שחוקים ונושאר האמירות שאמורים בכת קדוש הלבנה יכול לומר בעצמו: * אֵלָא וכו', ונד, דהדינא ספר לקדש אפילו ביחיד, כמו שכתב הפרי חדש, וכל"שן ולא בשי ששה, אלא דלמסלחא מצוה לעשותה ברב עם²⁰, פי' כב"עם הדבה סל', ויהי' אם יודע שיוצאין לו לבדו כעשה לאחר איהו נמים, עד ליל עשירי צריך להמתין יותר לא²¹, וכמו שכתב בהג"ת לענין מוצאי-שבת, כן כתב בספר אש"ל אברהם²², ולפי מה שהוכיח החיד"א בסל סח דבשלה נמי נקרא דבר"עם²³, אין צריך בשביל עשה להמתין עד ליל י', ובכ"ט בחור' בימי הענינים: * בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת, ונצ"ח הדין שלא להמתין המצוה עד מוצאי-שבת, אלא אחר שצרכו עליה שלשה ימים מבעולד מקדשין, וכן כתב בספר שו"ת (סמ"ק) על תהנת הנ"ל. ועין סוף סימן: * קִדְּשׁ תַּשְׁעָה בָּאָב, וכתב בספר אברהם: והוא דהן באכל שאין לו לקדש ד' ימי אבלו, ומסים, דאם לא יכלים אבלותו עד י' בחדש לא ימתין עד ליל י"א ויקדש בימי אבלו, עד כאן לשונו. ודבריו קשים מאד להחיד לקדש בימי אבלותו משום חששא בעלמא ששא יתה' ה' לילות טכסים בעבים, והרי במוצאי תשעה באב אין מקדשים וממתנים עד ליל שלש-עשרה שביא ליל י"א ולא חוששין לה' לילות טכסים בעבים, ויותר לפי מה שכתבנו במשנה ברורה בשם הנרי"משה: אם סל ביום ה' ממתינין עד מוצאי-שבת שהוא ליל י"ב, אלקמא דמשום מלמא פליגה, כעין קדוש במוצאי תשעה באב דאין בזה שום חששא שיהי' כבר נפסק האבלות אלא דאינו כל"כ בשבתה, לא חוששין לשמא לא יכול לקדש אחר-כך, וכל"שן באכל שאסור בשבתה, שפונדאי אין צריך לחש ששא לא יכול אחר-כך לקדש? ואפשר דהמגן אברהם כתב זה לפי מה שהביא אחר-כך בספר קטן ו דגם במוצאי תשעה באב יש לקדש, ע"ש, אבל גם זה קשה: הרי, דהמגן אברהם כל הכריע שם כן אלא כתב דמשום זה אפשר על-פניו להקל ביחיד המתענה לקדש עם הצבור, ע"ש; ונוד, דבאמת אין זה ענין לתתם, דאפילו לפי מסקנת האחרונים שם להמתין שצריך לקדש במוצאי תשעה באב ולא להמתין על נמים שאחר-כך, מכל מקום שפיר מודו באכל שצריך להמתין עד כלות ימי אבלו, ושאינו חסם דאין שום חששא שיהי' כבר נפסק האכל, אבל בימי האבלות, ובפגם באבלות יחיד דהמגן אברהם, בודאי אין לו לקדש בימי אבלותו כל שיש שהיה עוד עד חצי חדש, וכן משמע מלשון מהר"ל בהלכות תשעה באב שכתב: במוצאי שבת-תוון לא היה מהר"ל מקדש הלבנה ואחר עד מוצאי שבת-תוון, ונהיב טעמא, מאחר דנחשב לדין קבלת פני השכינה ואין מקבלין אותה אלא מתוך שמחה, והאידנא אסורין בשמחה, עד כאן לשונו, ופשוט דאבלות יחיד לא נרע על-כ"ל פנים, ואוד"ה מספר דאפילו לפי מה שכתב בנרי"משה, דכל זה באם היה תשעה באב ביום ה' אבל אם היה ביום ג' אין לו להמתין עד מוצאי-שבת, ע"ש, שם, כל זה חסם דהרי נפסק אבלות, אבל בענינו גם הנרי"משה מודי דאפילו לא ישאר בכלות ימי אבלות רק לילה אחת, יש לו להמתין עד כלות ימי אבלותו ולא חוששין לשמא לא יוכל לקדש בלילה האחרונה, וכן באר באמת בתשובת שו"ת אברהם סימן צה בלשון השאלה שם, דאם יש שהיה לא קטע לא דצריך להמתין, פי' מקצת זה באין שהיה, וקמפסקא לה אפשר דמי' לנשיאת-כפים, דמבאר לעיל בסימן קכח סעיף מג דאינו נושא כפיו, ומכל טקום טקום דיותר קרוב לומר דמתב לקדש, ע"ש. ועין בבאר היטב ובשג"ר תשובה דעת שבת"ץ ע"כ קדש, ולענין דהיה הדין עם כשל ששאר-אחרים: * וְלֹא קִדְּשׁ יוֹם־הַכַּפֻּרִים, ונצ"ח הלבנה דאדרבה, יש לו לקדש המצוה נמים באלו שחלוין ועומדין ופ' וכו' אחר דכריע בהג"ת, וכן נוטה דעת בית

שער הציון

(ה) אֵלָא רְבָה: (ו) טַגְוֵאֲבָרְקִים וי"א: (ז) אֵלָא רְבָה בְּשֵׁם נְקֻטָּה הַדּוּלָה, וכן שארי אחרונים לא הביאו דבר נ"א בזה:

תרגום: 1 משפטים.

הלבנות ראשי-חדש סימן תכו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יא]

לקדש אחר הפענית פיון שהשעה עוברת²² וכו', אפילו במוצאי השעה פאב²³ וכו', צריך להזהר שלא לקדש בלי מנעלים²⁴ וכו', יכול לקדש בתוך ימי אכלות²⁵, ויכול לצאת לחוץ לקדש²⁶.

²² ועל טעמו זה של ה"ז העיר הגר"י קמניצקי (אמת ליעקב ט"ב), שלכאורה אין צורך בטעם זה, שהרי כמו שבמוצאי יום כיפור מותר לקדש כיון שנחשב כיום טוב, גם במוצאי תענית אסתר צריך להיות מותר לקדש כיון שליל פורים הוא כיום טוב יום שמחה.

²³ ובטעם הדבר, כתב הבאר היטב (סי' תקנא ס"ק כה) בשם האר"ז, שבמוצאי תשעה באב נולד בן דוד, ומבשרים ללבנה ולירושלם שעתידים להתחדש.

²⁴ וגם הנוהגים ללכת בנעלי גומי, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שלו שבסוף הספר) שעליהם להחליף נעלים, כיון שהנעל נעלי גומי דינו כדולף יחף. מאידך, הגר"י קמניצקי (אמת ליעקב ט"ב) הורה, שאם יש ברגליו נעלים מכובדות מגומי או מבד יכול לקדש את הלבנה.

²⁵ וכשמקדש האבל בתוך ז' ימי אבלותו, דעת הגר"ש איערבך (שש"כ פס"ה סל"ו דה"י קסד) שיאמר רק את הברכה ולא את שאר ההוספות שאומרים, כיון שאינן מסדר התפילה. אמנם, בח"ג (שם) כתב, שיתכן שהן כדברים שמסדר היום, כיון שהגלים לאומן בכל קידוש לבנה, ואם כן דינן כמו בתשעה באב שכתב השו"ע לקמן (סי' תקנ"ד) ובמשנ"ב שם (ס"ק ז), שדבר שנחשב מסדר היום מותר לאומרו גם בתשעה באב.

ואמירת 'שלוש עליכם' ועליכם השלום' שנהוג לומר זה לזה, כתב בגשר החיים (ח"א פכ"א אות יג ס"ק ח) שהאבל לא יאמר זאת, וגם לא יאמרו לו, מאידך, דעת הגר"ש איערבך (שש"כ שם הע' קסג) שיש להסתפק בדבר, כיון שהטעם שאומרים 'שלוש עליכם' כתב במשנ"ב (ס"ק טז) שמאחר שאמר קודם לכן 'תפל עליהם אימתי ופחד' לפיכך אומר לחבירו 'שלוש עליך', וגם האמירה אינה בגדר של שאילת שלום, שהרי אינו משגיח מי עומד סביבו, וסיים, שמי"מ טוב שלא לומר לאבל שעל דר' 'שלוש עליכם', והניח בצ"ע. אמנם בהליכות שלמה (ראש חודש פ"א כל"א ארחות הלבנה הע' 127) הוסיף, שהגר"ש איערבך הורה שאין צריך לדרוש לזה, ויכול גם לאבל לומר 'שלוש עליכם', ועוד הוסיף (הליכות שלמה תפילה, פ"ח ארחות הלבנה הע' 37), שכיון שמפורש במסכת סופרים שיש לומר ג' פעמים 'שלוש', מוכח הדבר שאין זו שאילת שלום בלבד.

ואזן שזמן קידוש הלבנה עתיד לעבור לפני סוף האנינות, כתב הדעת תורה (סי' עא ס"א) בשם ספר החיים, שאם יש אנשים אחרים שמתעסקים עם המת, מותר לו לברך על הלבנה.

²⁶ ואף שהותר לו לצאת החוצה ולקדש, כתב הגר"ח החיים (שם) שלא יאמרו בציבור, וכן כתב בשו"ת דברי נחמיה (יר"ד סי' שלג

סוף שאלה כו). מאידך, הברכו יוסף (יר"ד סי' שצג ס"ק א) כתב, שמותר לו לאומרו אף בציבור.

[משנ"ב ס"ק יב]

מכר לקדש גם בשבת²⁷.

²⁷ וכשמקדש את הלבנה בשבת, כתב הערוך השולחן (סי' שי"א) שיאמר רק את ברכת הלבנה, ולא את התפילות והפוסקים שנהגים לומר.

[שעה"צ ס"ק יב]

והגיל לבוא לדין קדוה וכו', וזה צמוד בשבת²⁸.

²⁸ וטעם נוסף שלא לקדש בשבת, כתבו בשו"ת חמד (אסיפת דינים מערכת ראש השנה סי' ב אות ב) ובשו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' קכ ס"ק ב) שיש לחוש שיוציא את הסידור לרשות הרבים, וכן כתב המשגיב לקמן (סי' תקפג ס"ק ח) לענין אמירת 'תשליך בראש השנה שחל בשבת'.

[משנ"ב ס"ק יג]

ותלה וכו' ואומרים וכו', ואחר כך לא יספיק פה²⁹.

²⁹ וכשאומר את הברכה, כתב לעיל (סי' ק ס"ק ב) שיש לאומרה מתוך סידור, או שיוסר לעצמו תחילה את הברכה, והוסיף, שאותם שנהגים לאומרה בעל פה בלא לסדר לעצמם תחילה את הברכה, שלא כדיון עתשים, והאשל אברהם (בוטשאטש, מהר"ת סי' ק) כתב, שלסדר את הברכה תחילה מועיל גם על ידי הרהור.

והכיוון שאליו יש לעמוד בשעת אמירת הברכה, כתב היסוד ושורש העבודה (שער תשיעי פ"א ענין קידוש לבנה) שיש לעמוד לכיוון מזרח, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פ"מ הע' עב), ובשו"ת לבושי מרדכי (תנינא אור"ח סי' קיז) כתב, שיש מקור לנהגים כך, ובשו"ת בצל החכמה (ח"ג סי' סד) כתב, שהי"ט דוקא במקומות שכיוון התפילה הוא למזרח, אבל במקומות שמתפללים לצד מערב [במקומות שהם ממזרח לארץ ישראל] יש לעמוד בקידוש לבנה לצד מערב.

ומה שכתב השו"ע שמוישר את רגליו בשאומר קידוש לבנה, ביארו היסוד ושורש העבודה (שם) והבן איש חי (שנה ב' פ' ויקרא אות כג) והמקרא סופרים (על מסכת סופרים פ"ב ה"א הע' ה), שצריך לעמוד בו בבתפילת שמונה עשרה.

³⁰ ואם לאחר שהסתכל בה המתין זמן מה כדי לברכה יחד עם הציבור, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פ"ד תשובה ב) שאם מברך תוך חצי שעה משעה שהסתכל בה, אינו צריך להסתכל בה שנית, ובדיעבד אף אם בירך לאחר חצי שעה מבלי להסתכל בה שנית, יצא ידי חובתו, והוסיף, שאם מברך תוך חמש דקות מראיתו, יכול לברך גם אם הפסיק בדיבור שלא מענין הברכה.

הלבנות ראשי-חדש סימן תכו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

אומר לחברו 'שלום עליך' (81) וכו', ונחגוג הכל לאמרם (82).

(81) ואף שמשמע שאומר לאיש אחד ג' פעמים 'שלום עליך', כתב המטה משה (סי' תקמ) שיש לומר כן לג' אנשים. והוסיף, שאם אין עמו ג' אנשים, יאמר אפילו לאיש אחד ג' פעמים.

(82) ומה שיש נוהגים לעיין בציצית ולנערה בסיום קידוש הלבנה, ביאר הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א ארחות הלכה הע' 124) בשם הגאון ר' יצחק ירוחם ריטקין, שעושים כן כדי לרמוז שלעתיד לבוא בשיחיה אור הלבנה באור החמה, תהיה מצות ציצית נוהגת אף בלילה, וכן כתב בשו"ת הר צבי (א"ח ח"א סי' יב).

[בה"ל ד"ה ומברך מעמד]

לך אנו אומרים 'עלינו לשבח' (83) וכו', בשמים ממעל וגו' אין עוד (84).

(83) ומנהג זה לומר 'עלינו לשבח', יש אומרים בשם החזו"א (דינים והנהגות פט"ז אות ה') והגר"ח קניבסקי בספר מעשה איש ח"ו עמ' קלט) שהיה דוקא כשאומרים קידוש לבנה בציבור, אבל יחיד שאומר קידוש לבנה אינו צריך לומר 'עלינו לשבח'.

(84) וכוונת דבריו, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל תשובה שלט שבסוף הספר) שמשמים בקטע זה ואינו צריך לומר את הקטע השני 'ועל כן נקוה לך'.

[משנ"ב ס"ק יט]

אף-על-פי שלא נקלאו צדין ט"ו יום שלמים (85).

(85) ואם היה ליקוי לבנה לפני זמן זה, כתבו הב"י (ד"ה ומ"ש רבינו) והדרכי משה (אות א') שאין לברך לאחר מכן על הלבנה, ואף שלפי החשבון עדיין לא הגיע אמצע החודש, ומקור הדין בשו"ת מהרי"ל (סי' יט).

אמנם בשו"ע לא הביא דין זה, אך הלבוש (סי' פסק כן להלכה, וביאר משום שזמן הליקוי מראה שהוא ממש אמצע החודש מהמולד האמיתי, ומשם מתחילה הלבנה לגרוע ולפחות מאורה. מאידך, בפמ"ג (א"א ס"ק יב) מבואר, שגם אם היה ליקוי לבנה אפשר עדיין לברך עליה, והגר"ח קניבסקי (בספרו שקל הקודש פ"א נוהל קידוש החודש ס"ק ה') כתב לנקוט כדברי הב"י, שלאחר ליקוי הלבנה שוב אי אפשר לברך עליה.

וסוף זמנה בחוץ לארץ, כתב הגר"י הענין (יגל יעקב מכתבים מגדולי ישראל עמ' קמ) שכיון שסוף זמנה תלוי בפגימות הלבנה, זמנה שיהיה בכל העולם, ולחגומא אם בארץ ישראל סוף זמנה בשעה שבע בערב, בארצות הברית שהזמן מתאחר בשבע שעות [כלפי הזמן שבארץ ישראל], יהיה סוף זמנה כבר בשעה 12 בצהריים, וכן כתב הגר"ח קניבסקי (יגל יעקב שם). מאידך, בספר עלה יונה (לגר"י מרצבך, עמ' לא) כתב, שנהגו גדולי ישראל באירופה שאין לחשב

שינוי הזמנים לפי המקומות, אלא זמן אחד שיהיה לכולם, ולפי זה בארצות הברית אפשר לקדש את הלבנה ער שבע בערב אצלם, שהוא שבע שעות אחרי שהגיע סוף זמנה בארץ ישראל.

[משנ"ב ס"ק כ]

עד שיעברו שבועה (86) וכו', על-כל-פנים לאחר שלשה ימים (87) להקשות המצוה בכל גו' (88) וכו', הרי זה משבח (89).

(86) ובתחילת היום השביעי מהמולד, כתבו הא"ר (ס"ק יד) והפמ"ג (משב"ז ס"ק ג') שיכול לקדש מיד, ואינו צריך להמתין עד שיעברו שבועה ימים מעת לעת מהמולד, מאידך, השו"י כנסת הגדולה (הנהגות ב"י אות א') כתב שיש להמתין עד שיעברו שבועה ימים מעת לעת, אך אם היום השביעי הוא במוצאי שבת, אינו צריך להמתין לשבועה ימים שלמים. והכ"ה חיים (ס"ק טז וסב) כתב, שיש אומרים שבכל אופן יש להמתין עד שיעברו שבועה ימים שלמים מעת לעת, והוסיף, שגם על פי הקבלה יש להמתין לזמן זה. וראה מה שכתבנו להלן.

(87) ואם בירך על הלבנה לפני שעברו שלשה ימים, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א ארחות הלכה הע' 108) שבדיעבד יצא ידי חובתו, והגר"ש דבליצקי (זה השלחן ח"ב סי' כ"ד) כתב, שלכתחילה יבקש מאחר שיוציא אותו ידי חובתו, ואם אין שם אחר, לא יחזור לברך לאחר שלשה ימים, כיון שיש ראשונים שטוברים שאפשר לברך על הלבנה גם לפני שעברו שלשה ימים.

והנהגה להמתין ולקדש רק אחרי שבועה ימים, ועתה חושש שלא יוכל אז לקדש, הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה שם סב"ז) שיכול לסמוך על הרעה שאפשר לקדש את הלבנה כבר אחרי שלשה ימים.

(88) וכן החזו"א והגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעז) והגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש חודש פ"א ארחות הלכה הע' 108) נהגו לקדש את הלבנה מיד לאחר ג' ימים, ולא חיכו למוצאי שבת.

מאידך, בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קב) כתב, שבמקום שאפשר נוהגים לקדש ולקדש רק אחר שבועה ימים שלמים, וכן בספר ניומקי אורח חיים (מונקטש, סי' כ"ד) כתב, שכך נהגו אבותיו ורבותיו, ובודאי אין לזוז מדבריהם, ובשדי חמד (כללים מערכת המים כלל קד אות ב') כתב, שכך נהגו בזמנו בארץ ישראל.

(89) ובספק אם בירך ברכת הלבנה, כתב השדי חמד (אסיפת דינים מערכת ברכות סי' א אות יח ס"ק ג') שצריך לברך, וביאר, שלא אומרים 'ספק ברכות להקל' אלא בברכה שאינה גוף המצוה, אבל ברכה שהיא עצמה גוף המצוה, כמו קידוש לבנה, לא אומרים לגביה 'ספק ברכות להקל', וצריך לברך, וכן כתב הארחות חיים (ספינקא, ס"ק א').

